

Εμπλουτισμός των εγχειριδίων για την διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας

Κεραμίδα Αρετή

Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου ΠΕ06, Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ηπείρου,
akeramida@hotmail.com

Τσιπλακίδης Ιάκωβος

Ε.Ε.Π. Αγγλικής Γλώσσας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων,
itsiplak@uoi.gr

Περίληψη

Αντικείμενο της εργασίας αυτής αποτελούν τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία και εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας. Βασίζεται στα πορίσματα εκπαιδευτικών ερευνών που δείχνουν ότι τα εγχειρίδια διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη μαθησιακή διαδικασία και ότι ο εμπλουτισμός των εγχειριδίων, έτσι ώστε αυτά να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τη διαφορετικότητα των μαθητών, είναι απαραίτητος. Με βάση αυτή την παραδοχή, στην αρχή της εργασίας παρουσιάζουμε μια σύντομη ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας. Στη συνέχεια, αξιοποιώντας τα πορίσματα της εκπαιδευτικής έρευνας και την εμπειρία μας από τη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας, προτείνουμε τρόπους με τους οποίους οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εμπλουτίσουν και να προσαρμόσουν το εκπαιδευτικό υλικό και οι δραστηριότητες που περιέχονται στα εγχειρίδια έτσι ώστε να θέσουν τους μαθητές στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής πράξης, να αυξήσουν τα μαθησιακά τους κίνητρα και να οδηγήσουν σε καλύτερη εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας.

Λέξεις κλειδιά: σχολικά εγχειρίδια, διδασκαλία αγγλικής γλώσσας

Εισαγωγή

Στα σύγχρονα εκπαιδευτικά συστήματα σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, τα οποία χαρακτηρίζονται από τη γλωσσική και πολιτιστική πολυμορφία και τη διαφορετικότητα των μαθητών (Illman & Pietilä, 2018; Eurydice, 2012a) και την ευρεία χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στην εκπαιδευτική διαδικασία, ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην επίτευξη των στόχων των εθνικών προγραμμάτων σπουδών και της σχολικής εκπαίδευσης είναι καταλυτικός (Δενδρινού, 2013). Τα προγράμματα σπουδών που έχουν σχεδιαστεί με στόχο να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών προϋποθέτουν εκπαιδευτικούς που αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην εκπαιδευτική πράξη, λαμβάνοντας υπόψη τους τις ιδιαιτερότητες της τάξης τους (Δενδρινού, 2013). Επιπλέον, στη σχετική βιβλιογραφία αναγνωρίζεται το γεγονός ότι η επαγγελματική ανέλιξη των εκπαιδευτικών βρίσκεται σε θετική συνάφεια με τα μαθησιακά αποτελέσματα των μαθητών, καθώς οι κατάλληλα καταρτισμένοι εκπαιδευτικοί βοηθούν τους μαθητές τους να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις (Eurydice, 2012a, 2012b). Στο πλαίσιο αυτό, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είναι σε θέση να αξιολογούν το εκπαιδευτικό υλικό που χρησιμοποιούν με αποτελεσματικό τρόπο (Pikhart, 2015), αλλά και να παράγουν γνώση και εκπαιδευτικό υλικό ώστε να δημιουργούν συνθήκες που θα ευνοούν την αποτελεσματική μάθηση. Ειδικότερα, σε σχέση με τη διδασκαλία και την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας, οι αποτελεσματικοί εκπαιδευτικοί, αυτοί που μπορούν να επιτυγχάνουν τους στόχους που έχουν θέσει οι ίδιοι για τους εαυτούς τους και την τάξη τους, αλλά και τους στόχους που έχουν τεθεί από τις εκπαιδευτικές αρχές (π.χ. το

Υπουργείο Παιδείας) (Anderson, 2004) και οι οποίοι διατηρούν το ενδιαφέρον των μαθητών τους, είναι εκείνοι που γνωρίζουν τους τρόπους εμπλουτισμού του σχολικού εγχειριδίου, που συχνά αποτελεί το επίκεντρο της διδασκαλίας των ξένων γλωσσών (Nordlund, 2016). Ο εμπλουτισμός του εγχειριδίου από τους εκπαιδευτικούς είναι απαραίτητος, έτσι ώστε να αντιμετωπίσουν τυχόν αδυναμίες του εγχειριδίου (π.χ. υπερβολική έμφαση στη γραμματική με λίγες ευκαιρίες για συνεργασία και βιωματική μάθηση) και να παρέχουν στους μαθητές ενημερωμένο εκπαιδευτικό υλικό και δραστηριότητες που τους ελκύνουν το ενδιαφέρον.

Με βάση την παραπάνω προσέγγιση, στην εργασία αυτή εστιάζουμε την προσοχή μας στο ρόλο των εγχειριδίων στη μαθησιακή διαδικασία σε σχέση με την διδασκαλία και την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας. Πρόκειται για ένα ζήτημα το οποίο, παρότι είναι σημαντικό, δεν έχει ερευνηθεί ικανοποιητικά σε σχέση με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Κατά συνέπεια, η εργασία αυτή φιλοδοξεί να καλύψει ένα υπαρκτό βιβλιογραφικό κενό και να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς στην προσπάθεια που καταβάλλουν να βελτιώσουν το επίπεδο της διδασκαλίας τους.

Ειδικότερα, στην αρχή της εργασίας παρουσιάζουμε μια σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της χρήσης εγχειριδίων για την διδασκαλία και την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας. Στη συνέχεια επικεντρωνόμαστε στους λόγους για τους οποίους τα εγχειρίδια είναι πιθανό να μη διευκολύνουν, αλλά να αποτελούν εμπόδια στη μαθησιακή διαδικασία. Η ανάλυση αυτή θα μας οδηγήσει στο κύριο μέρος της εργασίας, στη συζήτηση σχετικά με τα μέτρα που χρειάζεται να λάβουν οι εκπαιδευτικοί με στόχο τον εμπλουτισμό των εγχειριδίων με εκπαιδευτικό υλικό και μαθησιακές δραστηριότητες που θα καταστήσουν ευκολότερη τη διαδικασία μάθησης της αγγλικής γλώσσας.

Εγχειρίδια και εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας

Τα σχολικά εγχειρίδια για την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας ορίζονται ως τα βιβλία εκείνα που έχουν ως στόχο τους να βοηθήσουν τους μαθητές να βελτιώσουν τις γλωσσικές τους γνώσεις και την επικοινωνιακή τους ικανότητα (Sheldon, 1987). Στη σχετική βιβλιογραφία τα εγχειρίδια περιγράφονται επίσης ως τα βιβλία τα οποία ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί με συστηματικό τρόπο και αποτελούν τη βάση για την εκμάθηση της ξένης γλώσσας (Ur, 1996). Τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία της ξένης γλώσσας αποτελούν μια σημαντική παράμετρο στη μαθησιακή διαδικασία (Guerrettaz & Johnston, 2013), καθώς συμβάλλουν με καίριο τρόπο στη δημιουργία ενός μαθησιακού περιβάλλοντος που βοηθά την εκμάθηση της ξένης γλώσσας. Η σημασία τους απορρέει από το γεγονός ότι παρέχουν στους εκπαιδευτικούς και στους μαθητές εκπαιδευτικό υλικό το οποίο μπορούν να αξιοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί για να αυξήσουν τα μαθησιακά κίνητρα των μαθητών και να τους βοηθήσουν να κατακτήσουν την ξένη γλώσσα. Παρέχουν στους εκπαιδευτικούς έτοιμο εκπαιδευτικό υλικό και δραστηριότητες (Cunningsworth, 1995), το οποίο είναι σημαντικό, καθώς συχνά οι εκπαιδευτικοί έχουν περιορισμένο χρόνο και πόρους για να αναπτύξουν το δικό τους εκπαιδευτικό υλικό (Allen, 2015).

Ο σημαίνων ρόλος των σχολικών εγχειριδίων για την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας έχει ως συνέπεια το γεγονός ότι εάν αυτά δεν έχουν σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να διευκολύνουν την εκμάθηση της ξένης γλώσσας, μπορούν να αποτελέσουν σημαντικά εμπόδια στην μαθησιακή διαδικασία. Μια σύντομη ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας αποκαλύπτει τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της χρήσης εγχειριδίων.

Εκπαιδευτικοί ερευνητές επισημαίνουν ότι τα εγχειρίδια αποτελούν ένα δεδομένο στη διδασκαλία και την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας. Επηρεάζουν τη δομή και τη διαχείριση του χρόνου μέσα στη σχολική τάξη, τη διάδραση μέσα σε αυτή και συνεπώς την αποτελεσματική εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας (Tsagari & Sifakis, 2014). Είναι, επίσης, βολικά, καθώς παρέχουν μια αίσθηση δομής και ένα πλαίσιο για τη διδασκαλία, ενώ παράλληλα εξοικονομούν χρόνο, καθώς οι εκπαιδευτικοί δε χρειάζεται να δημιουργούν το

δικό τους εκπαιδευτικό υλικό και δραστηριότητες (Ur, 1996; Allen, 2015). Είναι, επίσης, πιο οικονομικά από τις φωτοτυπίες ή το εκπαιδευτικό λογισμικό, ενώ παρέχουν στους μαθητές την αίσθηση της προόδου και τη δυνατότητα να αναπτύξουν την αυτονομία τους (Woodward, 2001), επειδή δεν είναι ανάγκη να βασίζονται αποκλειστικά στον εκπαιδευτικό. Γενικότερα, η χρήση των εγχειριδίων παρέχει αρκετά πλεονεκτήματα, γεγονός το οποίο εξηγεί τη ευρεία διάδοσή τους σε πολλά μαθησιακά περιβάλλοντα, ακόμη και στη σύγχρονη εποχή με τη μεγάλη διάδοση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στη σχολική αίθουσα.

Στη σχετική βιβλιογραφία καταγράφονται αρκετά μειονεκτήματα της χρήσης των εγχειριδίων για την εκμάθηση των ξένων γλωσσών και ειδικότερα της αγγλικής γλώσσας. Ειδικότερα, κριτική έχει ασκηθεί στο γεγονός ότι συνήθως τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας δεν είναι σχεδιασμένα με τέτοιο τρόπο ώστε να λαμβάνουν υπόψη τους την ετερομορφία και τη διαφορετικότητα των σχολικών τάξεων, τις διαφορετικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, αλλά και τις γλωσσικές τους γνώσεις (Ur, 1996). Ερευνητικά ευρήματα παρέχουν, επίσης, ισχυρές ενδείξεις ότι κάποιες φορές τα σχολικά εγχειρίδια δεν χαρακτηρίζονται από συνέχεια από την μια τάξη στην επόμενη (Tsagari & Sifakis, 2014). Ένα επιπλέον σημείο κριτικής αφορά το γεγονός ότι συχνά τα εγχειρίδια έχουν σχεδιαστεί με βάση τη θεώρηση ότι η απόκτηση της ξένης γλώσσας αποτελεί μια γραμμική διαδικασία και ότι οι μαθητές χρειάζεται να μαθαίνουν ένα στοιχείο της ξένης γλώσσας κάθε φορά (Morgan & Rinvolucri, 2004). Ωστόσο, ερευνητικά δεδομένα δεν υποστηρίζουν αυτή την προσέγγιση. Όπως επισημαίνεται χαρακτηριστικά, τα εγχειρίδια μπορεί να παρουσιάζουν τη γλώσσα με γραμμικό τρόπο, αλλά η εκμάθηση της γλώσσας δεν αποτελεί μια γραμμική διαδικασία (Morgan & Rinvolucri, 2004). Τέλος, τα περισσότερα εγχειρίδια παρουσιάζουν το υλικό και τις δραστηριότητες με τον ίδιο τρόπο σε όλα τα κεφάλαια, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει τους εκπαιδευτικούς σε μια «μηχανική» διδασκαλία, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε μειωμένο ενδιαφέρον για το μάθημα και σε χαμηλά μαθησιακά κίνητρα (Charalambous, 2011).

Γιατί τα σχολικά εγχειρίδια δεν είναι αποτελεσματικά;

Μια σημαντική πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί αγγλικής γλώσσας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης αφορά τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται για την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας. Αυτό συμβαίνει επειδή συχνά τα εγχειρίδια δεν παρέχουν στους μαθητές με τον κατάλληλο βαθμό κινήτρων που θα τους ενθαρρύνουν να εμπλακούν με ενεργητικό τρόπο στη μαθησιακή διαδικασία. Πολλοί εκπαιδευτικοί γνωρίζουν το γεγονός ότι συχνά τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούν δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μαθητών τους, αλλά τα χρησιμοποιούν, εξαιτίας περιορισμών, όπως ο περιορισμένος χρόνος για την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, αλλά και περιορισμοί που συνδέονται με τις εκπαιδευτικές αρχές, που συνήθως επιβάλουν τη χρήση συγκεκριμένων εκπαιδευτικών εγχειριδίων για την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας.

Υπάρχουν αρκετοί λόγοι για τους οποίους τα εγχειρίδια είναι πιθανό να αποτυγχάνουν να κινητοποιήσουν τους μαθητές και να τους εμπλέξουν με ενεργό τρόπο στη μαθησιακή διαδικασία, με αποτέλεσμα χαμηλά μαθησιακά κίνητρα, έλλειψη ενδιαφέροντος και χαμηλό επίπεδο εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας.

Κατ' αρχάς, σε πολλά μαθησιακά περιβάλλοντα τα εγχειρίδια δεν είναι σχεδιασμένα με τέτοιο τρόπο που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Τα αποτελεσματικά εγχειρίδια, αυτά, δηλαδή, που αυξάνουν τα μαθητικό ενδιαφέρον και τους βοηθούν στην εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας πρέπει να είναι σχεδιασμένα γύρω από θεματικές ενότητες που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τους μαθητές και τα οποία οι μαθητές θεωρούν ότι είναι χρήσιμα για αυτούς και σχετίζονται με τη ζωή τους. Η εκπαιδευτική έρευνα δείχνει ότι εγχειρίδια με ενδιαφέρον εκπαιδευτικό υλικό και

δραστηριότητες ελκύουν το ενδιαφέρον των μαθητών και αυξάνουν τα μαθησιακά κίνητρα (Illes, 2009).

Εκτός από την ανάγκη να σχετίζονται με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται για την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας χρειάζεται να απευθύνονται στο γνωστικό επίπεδο όλων των μαθητών. Με άλλα λόγια, πρέπει να είναι σχεδιασμένα με βάση τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, έτσι ώστε να ωφελούνται όλοι οι μαθητές. Η διαφοροποιημένη είναι ιδιαίτερα σημαντική στη σύγχρονη σχολική τάξη, καθώς αυτή χαρακτηρίζεται συχνά από διαφορετικό γλωσσικό και πολιτιστικό υπόβαθρο των μαθητών (Illman & Pietilä, 2018). Αυτή η διαφοροποίηση πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στο αναλυτικό πρόγραμμα και στα εγχειρίδια. Οι εκπαιδευτικοί αγγλικής γλώσσας που κατασκευάζουν τις διδακτικές τους πρακτικές με βάση τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας αναγνωρίζουν το γεγονός ότι «διαφορετικοί μαθητές έχουν διαφορετικές ανάγκες» (Tomlinson, 2001a), και, κατά συνέπεια, δεν είναι πιθανό να είμαστε αποτελεσματικοί εάν αγνοούμε αυτές τις διαφορές (Tomlinson, 2001b).

Οι παραπάνω επισημάνσεις σημαίνουν ότι δεν υπάρχει ένα εγχειρίδιο που μπορεί να είναι αποτελεσματικό σε όλες τις μαθησιακές καταστάσεις και να προκαλεί το μαθητικό ενδιαφέρον. Αυτή η βασική αρχή βρίσκεται πίσω από την ανάγκη για τον εμπλουτισμό και τη προσαρμογή των εγχειριδίων με εκπαιδευτικό υλικό και δραστηριότητες που λαμβάνουν υπόψη τη μαθητική διαφορετικότητα.

Επίσης, είναι πιθανό τα εγχειρίδια να υιοθετούν μια δασκαλοκεντρική προσέγγιση στη διδασκαλία, δίνοντας, για παράδειγμα, έμφαση αποκλειστικά στην διδασκαλία της γραμματικής και του συντακτικού. Ειδικότερα, κάποιες φορές τα εγχειρίδια δεν παρέχουν στους μαθητές ευκαιρίες για να εμπλακούν σε ρεαλιστικές επικοινωνιακές καταστάσεις και δεν περιέχουν «ρεαλιστικούς» διαλόγους, αλλά «τεχνητούς» διαλόγους για την παρουσίαση γραμματικών και συντακτικών φαινομένων και την εκμάθηση λεξιλογίου (Rivas, 1999). Οι διάλογοι αυτοί συνήθως δεν περιέχουν τα χαρακτηριστικά των αυθεντικών διαλόγων ανάμεσα στους φυσικούς ομιλητές της ξένης γλώσσας, όπως για παράδειγμα επαναλήψεις και παύσεις (Gilmore, 2004). Στο ίδιο πλαίσιο, συχνά τα εγχειρίδια δεν παρέχουν στους μαθητές αρκετές ευκαιρίες για την εξάσκηση όλων των γλωσσικών δεξιοτήτων, να συνεργαστούν και να πραγματοποιήσουν συνεργατικές ερευνητικές εργασίες.

Επιπλέον, τα εγχειρίδια μπορεί να είναι αναποτελεσματικά εάν δεν χρησιμοποιούν με παιδαγωγικά ορθό τρόπο τις ΤΠΕ. Η έρευνα έχει δείξει ότι η ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας για την υλοποίηση σχεδίων εργασίας (projects) δημιουργεί ζωντανά μαθησιακά περιβάλλοντα στα οποία οι μαθητές είναι πρόθυμοι να συμμετέχουν στη μαθησιακή διαδικασία (Τσιπλακίδης & Φραγκούλης, 2009). Η χρήση των ΤΠΕ μπορεί, επίσης, να παρέχει διαδραστικό υλικό που ελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών.

Με βάση τα παραπάνω, στο επόμενο τμήμα της εργασίας προτείνουμε τρόπους με τους οποίους οι εκπαιδευτικοί αγγλικής γλώσσας μπορούν να εμπλουτίσουν τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούν. Ωστόσο, είναι χρήσιμο να επισημάνουμε ότι οι προτάσεις και οι δραστηριότητες που προτείνονται δεν ταιριάζουν σε όλα τα μαθησιακά περιβάλλοντα. Κατά συνέπεια, οι εκπαιδευτικοί που επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν κάποιες από τις παρακάτω προτάσεις χρειάζεται να λάβουν υπόψη τους τις ιδιαιτερότητες της δικής τους μαθησιακής κατάστασης (το αναλυτικό πρόγραμμα, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών τους, το γνωστικό τους επίπεδο, τον τεχνικό εξοπλισμό της τάξης, κλπ.) πριν αποφασίσουν να υιοθετήσουν κάποιες από τις προτάσεις που περιγράφονται στη συνέχεια της εργασίας. Χρειάζεται, επίσης, να επισημανθεί ότι δεν υπάρχουν «έτοιμες» λύσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε όλες τις τάξεις, καθώς αυτό που είναι αποτελεσματικό σε μια τάξη δεν είναι απαραίτητα χρήσιμο σε κάποια άλλη. Κατά συνέπεια, είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί να γνωρίζουν καλά τους μαθητές τους, έτσι ώστε να επιλέξουν εκπαιδευτικό

υλικό και δραστηριότητες που ταιριάζουν καλύτερα στη συγκεκριμένη μαθησιακή διαδικασία.

Οι προτάσεις που περιγράφονται στη συνέχεια βασίζονται στη βασική αρχή ότι δεν υπάρχει κάποιο σχολικό εγχειρίδιο που να μπορεί να ανταποκρίνεται στις ανάγκες όλων των μαθητών. Όπως έχει αναφερθεί, οι αποτελεσματικοί εκπαιδευτικοί, αυτοί που μπορούν να επιτυγχάνουν τους στόχους που έχουν θέσει οι ίδιοι για τους εαυτούς τους και την τάξη τους, αλλά και τους στόχους που έχουν τεθεί από τις εκπαιδευτικές αρχές (Anderson, 2004) και οι οποίοι διατηρούν το ενδιαφέρον των μαθητών τους, είναι εκείνοι που γνωρίζουν τους τρόπους εμπλουτισμού του σχολικού εγχειριδίου έτσι ώστε να ανταποκριθούν στις αδυναμίες του εγχειριδίου παρέχοντας στους μαθητές ενημερωμένο και ενδιαφέρον εκπαιδευτικό υλικό και δραστηριότητες. Με άλλα λόγια, στην εργασία αυτή υποστηρίζουμε ότι ο εμπλουτισμός, συμπλήρωση και η προσαρμογή του εγχειριδίου πρέπει να αποτελεί ένα βασικό συστατικό αποτελεσματικών σχολικών τάξεων (Saraceni, 2013).

Προτάσεις για τον εμπλουτισμό των σχολικών εγχειριδίων

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, οι προτάσεις που περιγράφονται σε αυτό το τμήμα δεν είναι λύσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε όλες τις μαθησιακές καταστάσεις. Αποτελούν «σημεία εκκίνησης» για τους εκπαιδευτικούς αγγλικής γλώσσας με στόχο τον αναστοχασμό αναφορικά με τις διδακτικές τους πρακτικές και την παροχή κινήτρων για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής τους μεθοδολογίας.

Ο όρος «εμπλουτισμός των σχολικών εγχειριδίων» αναφέρεται σε δύο συσχετιζόμενους παράγοντες: (α) τον εμπλουτισμό/προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού, και (β) τον εμπλουτισμό/προσαρμογή των μαθησιακών δραστηριοτήτων των εγχειριδίων που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία και την εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας. Στη συνέχεια της εργασίας παρουσιάζουμε προτάσεις για τον αποτελεσματικό εμπλουτισμό των σχολικών εγχειριδίων.

Εμπλουτισμός και προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού

Η πρώτη πρόταση αναφέρεται στον εμπλουτισμό του εκπαιδευτικού υλικού ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στη συγκεκριμένη σχολική πραγματικότητα και τις ανάγκες και εμπειρίες των μαθητών μιας συγκεκριμένης τάξης (Tsiplakides, 2011). Αυτό σημαίνει ότι οι θεματικές ενότητες και τα θέματα με τα οποία θα εμπλουτίσουν οι εκπαιδευτικοί τα εγχειρίδια πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μαθητών και θα αξιοποιούν τις εμπειρίες τους, έτσι ώστε το νέο υλικό να παρέχει τα μαθησιακά κίνητρα για ενεργή συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία (Howard & Major, 2004). Ο εμπλουτισμός του σχολικού εγχειριδίου με κείμενα είναι ιδιαίτερα σημαντικός (Matsuoka & Hirsh, 2010), ιδιαίτερα όταν αυτό δεν περιέχει αρκετά αυθεντικά κείμενα - δηλαδή κείμενα που να έχουν γραφεί για αυθεντική επικοινωνία, κι όχι για την εκμάθηση της ξένης γλώσσας - (Saraceni, 2013), αλλά βασίζεται σε κείμενα που έχουν γραφεί με στόχο να βοηθήσουν τους μαθητές να μάθουν την αγγλική γλώσσα (Tomlinson, 2017). Τέτοια κείμενα συχνά περιέχουν «τεχνητούς» διαλόγους με ολοκληρωμένες προτάσεις που αγνοούν την συντηρημένη μορφή που έχει η αυθεντική προφορική επικοινωνία (Sheldon, 1988). Στην περίπτωση που οι εκπαιδευτικοί αποφασίσουν να τροποποιήσουν αυθεντικά κείμενα, θα πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στα σημασιολογικά, λεξικολογικά και συντακτικά στοιχεία του αρχικού κειμένου (Darlan, 2001).

Επιπλέον, είναι πιθανόν τα εγχειρίδια να παρουσιάζουν ελλείψεις σε σχέση με τον σχεδιασμό και την εικονογράφηση τους. Για παράδειγμα, είναι πιθανό να μην παρέχουν ενδιαφέρουσες φωτογραφίες, εικόνες ή διαγράμματα που να συνοδεύουν κείμενα ή δραστηριότητες. Επίσης, πολλές φορές τα εγχειρίδια παρέχουν εικόνες και φωτογραφίες και ζητούν από τους μαθητές απλά να τις περιγράψουν, αλλά παρέχουν σημαντικά λιγότερες ευκαιρίες στους μαθητές να χρησιμοποιήσουν τις φωτογραφίες για να μιλήσουν

σχετικά με αυτές, να εκφράσουν τα συναισθήματα και τις απόψεις τους για αυτό που βλέπουν και να δώσουν τη δική τους ερμηνεία (Hill, 2013). Η έλλειψη προσωπικής εμπλοκής μπορεί να έχει ως συνέπεια χαμηλά μαθησιακά κίνητρα, ιδιαίτερα για νεότερους μαθητές. Οι ενδιαφέρουσες εικόνες έχουν επίσης τη δυνατότητα να διεγείρουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα των μαθητών. Οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι γνωρίζουν τους μαθητές και την τάξη τους, θα πρέπει να είναι έτοιμοι να εμπλουτίσουν το σχολικό εγχειρίδιο με εικόνες, φωτογραφίες και σχέδια που αφενός υποστηρίζουν το υλικό που περιέχει το εγχειρίδιο και αφετέρου αποτελούν έναυσμα για νέες δραστηριότητες.

Εμπλουτισμός και προσαρμογή των δραστηριοτήτων

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να εμπλουτίσουν και να εμπλουτίσουν και να προσαρμόσουν τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες των εγχειριδίων. Όπως επισημαίνει ο Tomlinson (2010), συχνά τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας περιέχουν «κλειστές δραστηριότητες», οι οποίες απαιτούν από τους μαθητές να δώσουν «την μία και μοναδική σωστή απάντηση» (Tomlinson, 2010). Επειδή όλοι οι μαθητές πρέπει να δώσουν την ίδια απάντηση, οι δραστηριότητες αυτές δεν ευνοούν την ανάπτυξη της δημιουργικότητας των μαθητών και δεν προσκαλούν τους μαθητές να δώσουν μια προσωπική απάντηση. Στην περίπτωση που το εγχειρίδιο παρουσιάζει αυτή την αδυναμία, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εμπλουτίσουν το εγχειρίδιο με δραστηριότητες που επιτρέπουν στους μαθητές να δώσουν μια δική τους ερμηνεία του κειμένου, να γράψουν το κείμενο από μια διαφορετική προοπτική, ή ακόμη και να προσθέσουν μια δική τους ερώτηση σε αυτές που παρέχει το εγχειρίδιο.

Οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται, επίσης, να εμπλουτίζουν και να τροποποιούν το εγχειρίδιο για να εφαρμόζουν στην πράξη τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, η οποία βασίζεται στο αξίωμα ότι η διαφορετικότητα των μαθητών αποτελεί τον σημαντικότερο παράγοντα από τον οποίο επηρεάζονται οι εκπαιδευτικές τεχνικές των εκπαιδευτικών (Tomlinson, 2001a; Καραβά & Ζουγανέλη, 2013).

Η ανάγκη για τον εμπλουτισμό του εγχειριδίου με εκπαιδευτικές δραστηριότητες είναι μια αναγκαιότητα, καθώς το σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία των ξένων γλωσσών θα ωφεληθεί από την εφαρμογή των βασικών αρχών της προσέγγισης «Μάθησης μέσω Σχεδιασμού» (Learning-by-Design), η οποία εδράζεται στο αξίωμα ότι η γνώση θεμελιώνεται σε «πραγματικά πράγματα» και εμπειρίες πραγματικής ζωής και πρακτικές εφαρμογές (Kalantzis & Core, 2004). Στο πλαίσιο αυτό, οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να εμπλουτίσουν το εγχειρίδιο με δραστηριότητες που ζητούν από τους μαθητές να συνεργαστούν για να υλοποιήσουν ερευνητικές εργασίες (Keramida, 2018) και να γνωρίσουν το νέο έχοντας ως σημείο εκκίνησης τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους.

Για παράδειγμα, σε ένα κείμενο που πληροφορεί τους μαθητές για τα περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εμπλουτίσουν το κείμενο με δραστηριότητες που αναφέρονται στις πρότερες εμπειρίες των μαθητών (π.χ. προσκαλώντας τους σε μια συζήτηση ή έναν καταιγισμό ιδεών σχετικά με τα περιβαλλοντικά προβλήματα της περιοχής τους). Οι δραστηριότητες μπορούν, επίσης, να ζητούν από τους μαθητές να συγκρίνουν τα τοπικά με τα παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα, να κατηγοριοποιήσουν τις περιβαλλοντικές προκλήσεις, να βρουν λύσεις ή/και εφαρμόσουν με δημιουργικό τρόπο αυτά που έμαθαν, «κάνοντας μια παρέμβαση στον κόσμο» (Core & Kalantzis, 2009, 186) και να συντάξουν μια επιστολή.

Συμπεράσματα

Στο σύγχρονο σχολείο που χαρακτηρίζεται από την πολυμορφία του μαθητικού πληθυσμού, αλλά και την ραγδαία διάδοση των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αναλάβουν το ρόλο του συνδιαμορφωτή του σχεδιασμού της μαθησιακής διαδικασίας (Δενδρινού, 2013). Κατά συνέπεια, οι δεξιότητες εμπλουτισμού του εγχειριδίου που χρησιμοποιείται για τη διδασκαλία και την εκμάθηση της αγγλικής

γλώσσας αποτελούν σημαντικές δεξιότητες των εκπαιδευτικών. Επειδή κανένα εγχειρίδιο δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες μιας συγκεκριμένης σχολικής τάξης, στην εργασία αυτή επιχειρήσαμε να συνδέσουμε τα πορίσματα σύγχρονων ερευνών αναφορικά με τον τρόπο που μαθαίνονται οι ξένες γλώσσες με την ανάγκη για εμπλουτισμό του εγχειριδίου με τέτοιο τρόπο, ώστε αυτό να λαμβάνει υπόψη του και να αξιοποιεί τα επικαιροποιημένα ερευνητικά πορίσματα σχετικά με την εκμάθηση των ξένων γλωσσών.

Ο στόχος της εργασίας δεν είναι να παρέχει στους εκπαιδευτικούς της αγγλικής γλώσσας έτοιμες λύσεις τις οποίες μπορούν να χρησιμοποιούν σε όλες τις τάξεις που διδάσκουν. Ο κύριος στόχος είναι η ευαισθητοποίησή τους σε σχέση με την αναγκαιότητα εμπλουτισμού του σχολικού εγχειριδίου και η παρουσίαση των βασικών αρχών στις οποίες αυτή θα πρέπει να στηρίζεται. Με βάση τις γενικές αρχές που παρουσιάζονται στην εργασία αυτή, οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν την αγγλική γλώσσα μπορούν να εμπλουτίζουν και να προσαρμόζουν το εγχειρίδιο με βάση τη γνώση που έχουν για τη σχολική πραγματικότητα, τις τάξεις και τους μαθητές τους. Με τον τρόπο αυτό, οι εκπαιδευτικοί αφενός βοηθούν τους μαθητές τους να κατακτήσουν την ξένη γλώσσα και αφετέρου οδηγούνται στον αναστοχασμό και στην επαγγελματική τους εξέλιξη.

Αναφορές

- Allen, C. (2015). Marriages of convenience? Teachers and coursebooks in the digital age. *ELT Journal Volume*, 69(3), 249-263. doi: 10.1093/elt/ccv005
- Anderson, L. W. (2004). *Increasing teacher effectiveness* (2nd edition). Paris: UNESCO: International Institute for Educational Planning.
- Charalambous, A. C. (2011). *The Role and Use of Course Books in EFL* (Master's thesis in ELT), Retrieved from <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED524247.pdf>
- Cope, B., & Kalantzis, M. (2009). "Multiliteracies": New Literacies, New Learning. *Pedagogies: An International Journal*, 4(3), 164-195. doi: 10.1080/15544800903076044
- Cunningsworth, A. (1995). *Choosing your Coursebook*. Oxford: Macmillan Heinemann ELT.
- Darian, S. (2001). Adapting Authentic Materials for Language Teaching. *English Teaching Forum*, 39(2), 27-40.
- Eurydice (2012a). *Key Data on Teaching Languages at School in Europe*. Brussels. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. doi: 10.2797/83967
- Gilmore, A. (2007). A comparison of textbook and authentic interactions. *ELT Journal*, 58(4), 363-374.
- Guerrettaz, A. M., & Johnston, B. (2013). Materials in the classroom ecology. *Modern Language Journal*, 97, 779-796. doi: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-4781.2013.12027.x>.
- Hill, D. A. (2013). The Visual Elements in EFL Coursebooks. In B. Tomlinson (Ed.) *Developing Materials for Language Teaching* (second edition) (pp. 157-166). London: Bloomsbury.
- Howard, J., & Major, J. (2004). Guidelines for Designing Effective English Language Teaching Materials. *The TESOLANZ Journal*, 12, 50-58
- Illman, V., & Pietilä, P. (2018). Multilingualism as a resource in the foreign language classroom. *ELT Journal Volume* 72(3), 237-248). doi: 10.1093/elt/ccx073
- Illés, É. (2009). What makes a coursebook series stand the test of time?, *ELT Journal Volume* 63(2), 145-153 doi: 10.1093/elt/ccn019
- Kalantzis, M., & Cope, B. (2004). Design for Learning. *E-Learning*, 1(1), 38-93.
- Keramida, A. (2018). Project Work and Information and Communication Technologies in the Teaching of English as a Foreign Language. *Journal of Linguistics and Literature*, 2(1), 20-24. doi: 10.12691/jll-2-1-3
- Matsuoka, W., & Hirsh, D. (2010). Vocabulary learning through reading: does an ELT course book provide good opportunities? *Reading in a Foreign Language*, 22(1), 56-70.

- Morgan, J., & Rinvoluceri, M. (2004). *Vocabulary* (second edition). Oxford: Oxford University Press.
- Nordlund, M. (2016). EFL textbooks for young learners: a comparative analysis of vocabulary. *Education Inquiry*, 7(1), 47-68.
- Pikhart, J. (2015). Think globally and act locally – Textbooks. In Proceedings of the Conference *International Conference Language, Literature and Culture in Education* (pp. 107-114), 14-16 May 2015, Nitra, Slovakia.
- Rivas, R. M. M. (1999). Reading in recent ELT coursebooks, *ELT Journal*, 53(1), 12-21. doi: <https://doi.org/10.1093/elt/53.1.12>
- Saraceni, C. (2013). Adapting Courses: A Personal View. In B. Tomlinson (Ed.) *Developing Materials for Language Teaching* (second edition) (pp. 49-62). London: Bloomsbury.
- Sheldon, L. E. (1987). Introduction. In L. E. Sheldon (Ed.) *ELT textbooks and materials: Problems in evaluation and development*. London: Modern English Publications.
- Sheldon, L. E. (1988). Evaluating ELT textbooks and materials. *ELT Journal*, 42, 237-246.
- Tomlinson, C. A. (2001a). *How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms* (2nd edition). Alexandria, Virginia, USA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Tomlinson, C. A. (2001b). *At work in the differentiated classroom: facilitator's guide*. Alexandria, Virginia, USA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Tomlinson, B. (2010). Challenging teachers to use their coursebook creatively. In A. Maley & N. Peachey (Eds.) *Creativity in the English language classroom*. London: British Council.
- Tomlinson, B. (2013). Materials Evaluation. In B. Tomlinson (Ed.) *Developing Materials for Language Teaching* (second edition) (21-48). London: Bloomsbury.
- Tomlinson, B. (2017). Introduction. In A. Maley & B. Tomlinson (Eds.) *Authenticity in Materials Development for Language Learning* (pp. 1-9). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Tsagari, D., & Sifakis, N. C. (2014). EFL course book evaluation in Greek primary schools: Views from teachers and authors. *System*, 45, 211-226. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.system.2014.04.001>
- Tsiplakides, I. (2011). Selecting an English Coursebook: Theory and Practice. *Theory and Practice in Language Studies*, 1(7), 758-764. doi: 10.4304/tpls.1.7.758-764
- Ur, P. (1996). *A course in language teaching. Practice and theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Woodward, T. (2001). *Planning Lessons and Courses. Designing Sequences of Word for the Language Classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Δενδρινού, Β. (2013). Το πλαίσιο του ΕΠΣ-ΞΓ και οι Παιδαγωγικές του αρχές. Στο Β. Δενδρινού και Ε. Καραβά (επιμ.) *Ξενόγλωσση εκπαίδευση για την προώθηση της Πολυγλωσσίας στην Ελλάδα σήμερα: προσεγγίσεις και πρακτικές διδασκαλίας*, 22-34. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- Eurydice (2012b). Αριθμοί κλειδιά της εκπαίδευσης στην Ευρώπη 2012. Brussels. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. doi: 10.2797/87056
- Καραβά, Ε., & Ζουγανέλη, Κ. (2013). Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις του ΕΠΣ-ΞΓ. Στο Β. Δενδρινού και Ε. Καραβά (επιμ.) *Ξενόγλωσση εκπαίδευση για την προώθηση της Πολυγλωσσίας στην Ελλάδα σήμερα: προσεγγίσεις και πρακτικές διδασκαλίας*, 35-52. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- Τσιπλακίδης Ι., & Φραγκούλης, Ι. (2009). Υλοποίηση σχεδίων εργασίας με χρήση του διαδικτύου: Η συμβολή τους στα κίνητρα για μάθηση της Αγγλικής ως ξένης γλώσσας. Στα